

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Polska

HANNA SPASOWSKA
ORCID: 0000-0003-4000-5837
hanna.spasowska-czarny@mail.umcs.pl

Od fragmentacji do koherencji. Traktat ONZ w sprawie plastiku jako odpowiedź prawa na kryzys środowiskowy

From Fragmentation to Coherence: The UN Plastics Treaty as the Law's Response to the Environmental Crisis

WPROWADZENIE

Tworzywa sztuczne, pomimo swojego znaczenia technologicznego i ekonomicznego, stanowią jedno z największych współczesnych zagrożeń środowiskowych. Szczególnie niepokojące jest narastające zanieczyszczenie plastikiem w środowisku morskim, które wpływa na bioróżnorodność, zakłóca łańcuchy pokarmowe i w znaczny sposób oddziałuje na zdrowie ludzi. Zanieczyszczenie plastikiem to problem wielowymiarowy, obejmujący m.in. aspekty prawne i ekologiczne oraz zdrowie publiczne. Skala tego zjawiska, a także jego długofalowe skutki w aspekcie integralności ekosystemów wskazują na pilną konieczność podjęcia zdecydowanych działań normatywnych oraz wprowadzenia zmian systemowych. Potrzebna jest nie tylko intensyfikacja recyklingu i ograniczenie produkcji plastiku pierwotnego, lecz również zmiana paradygmatu konsumpcji: przejście od modelu linearnego („produkuj – użyj – wyrzucić”) do gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ).

Zanieczyszczenie plastikiem zostało uznane za problem o wymiarze transgranicznym, co implikuje konieczność wdrażania środków prawnych na poziomie międzynarodowym. Skuteczne przeciwdziałanie zanieczyszczeniu tworzywami sztucznymi wymaga wielopoziomowego podejścia normatywnego, łączącego instrumenty prawa wiążącego i niewiążącego, wdrażane zarówno w ramach Unii

Europejskiej (UE), jak i organizacji spoza Europy. Dotychczasowe inicjatywy o charakterze sektorowym i regionalnym okazały się niewystarczające i w konsekwencji w marcu 2022 r. Zgromadzenie ONZ ds. Środowiska (UNEA – United Nations Environment Assembly) przyjęło rezolucję o rozpoczęciu prac nad wiążącym prawnie traktatem międzynarodowym dotyczącym zanieczyszczenia plastikiem, zarówno na lądzie, jak i w oceanach. Proces negocjacyjny prowadzony przez Międzyrządowy Komitet Negocjacyjny (INC – Intergovernmental Negotiating Committee) nie zakończył się zgodnie z pierwotnymi założeniami. Pomimo przeprowadzenia kolejnych rund negocjacji, w tym wznowionej piątej sesji INC (INC-5.2) w sierpniu 2025 r., państwom nie udało się osiągnąć konsensusu co do ostatecznego tekstu traktatu, wobec czego proces negocjacyjny pozostaje nadal otwarty. Największe rozbieżności dotyczą przede wszystkim zakresu ograniczeń produkcji pierwotnych tworzyw sztucznych, regulacji substancji chemicznych wykorzystywanych w produkcji tworzyw oraz mechanizmów finansowania przyszłego porozumienia.

Podstawowym celem niniejszego opracowania jest zidentyfikowanie i ocena istniejących oraz projektowanych rozwiązań prawnych dotyczących problematyki zanieczyszczenia tworzywami sztucznymi, ze szczególnym uwzględnieniem traktatu przygotowywanego pod auspicjami ONZ, a także określenie potencjalnego wpływu traktatu ONZ w sprawie plastiku na istniejące systemy prawne oraz identyfikację kluczowych wyzwań wdrożeniowych.

Przeprowadzona analiza ma charakter systemowy; integruje aspekty prawne, środowiskowe i zdrowotne. Ocenie poddano nie tylko skuteczność normatywnych regulacji, lecz także sposób ich implementacji, rolę aktorów niepaństwowych (jak przemysł, organizacje społeczne) oraz wpływ nowych ram legislacyjnych na krajowe porządki prawne (ze szczególnym uwzględnieniem prawa UE i prawa polskiego). Dobór materiałów źródłowych i ich krytyczna ewaluacja dowodzą, że zagadnienie to ma charakter interdyscyplinarny, łączy bowiem elementy prawa międzynarodowego, prawa krajowego, zagadnienia związane z ochroną przyrody i środowiska oraz naukę polityki administracyjnej w aspekcie zdrowia.

Artykuł przygotowano w oparciu o metodę tzw. *desk research*, czyli dogłębnej analizy, polegającej na przeglądzie i krytycznej ocenie proponowanych rozwiązań na podstawie dostępnych źródeł, w tym literatury, aktów prawnych, raportów organizacji międzynarodowych, takich jak: Program Narodów Zjednoczonych ds. Ochrony Środowiska (UNEP – UN Environment Programme), Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO – Food and Agriculture Organization of the United Nations), Międzynarodowa Organizacja Morska (IMO – International Maritime Organization), a także dokumentów programowych UE oraz oficjalnych materiałów negocjacyjnych INC. Posłużono się też metodą analizy prawnoporównawczej, umożliwiającą zestawienie instrumentów regulacyjnych funkcjonujących w różnych porządkach prawnych:

regionalnym (np. UE, ASEAN – Association of South-East Asian Nations), krajowym (Rwanda, Filipiny, Polska) oraz międzynarodowym (MARPOL – International Convention for the Prevention of Pollution from Ships, konwencja sztokholmska, konwencja bazylejska). Dzięki przyjęciu takiej perspektywy możliwe było uchwycenie zróżnicowania rozwiązań normatywnych problemu zanieczyszczenia plastikiem oraz wskazanie najlepszych praktyk (tzw. *regulatory testbeds*).

ZANIECZYSZCZENIE PLASTIKIEM. WPŁYW PLASTIKU NA ZDROWIE CZŁOWIEKA ORAZ NA ŚRODOWISKO I EKOSYSTEMY

Zanieczyszczenie środowiska plastikiem stanowi jedno z najpoważniejszych wyzwań współczesnej polityki środowiskowej, zdrowotnej i prawnej XXI w. Produkcja plastiku wzrosła z około 2 mln ton rocznie w 1950 r. do ponad 400 mln ton rocznie w 2022 r., a według prognoz do 2050 r. może osiągnąć poziom 1,1 mld ton rocznie, o ile nie zostaną wdrożone odpowiednie regulacje prawne oraz mechanizmy zarządzania odpadami¹.

Tworzywa sztuczne są polimerami syntetycznymi lub półsyntetycznymi. Ze względu na swoją trwałość, lekkość, wodoodporność oraz niski koszt produkcji są powszechnie stosowane w niemal wszystkich sektorach gospodarki. Te same właściwości jednak sprawiają, że plastik w środowisku naturalnym jest odpadem wysoce trwałym. Szacuje się, że ponad 75% wyprodukowanego plastiku staje się odpadem w okresie krótszym niż 10 lat od momentu wyprodukowania². Jedynie 9% globalnych odpadów plastikowych jest poddawanych recyklingowi, natomiast pozostała część trafia na składowiska, do środowiska naturalnego lub jest spalana, przyczyniając się do emisji toksycznych związków chemicznych³.

Obecność plastiku w środowisku naturalnym rodzi liczne negatywne konsekwencje. Przede wszystkim plastik zakłóca funkcjonowanie naturalnych cykli biogeochemicznych poprzez zmianę struktury i właściwości gleb, obniża jakość wody oraz przyczynia się do emisji gazów cieplarnianych i innych zanieczyszczeń

¹ R. Geyer, J.R. Jambeck, K.L. Law, *Production, Use, and Fate of All Plastics Ever Made*, "Science Advances" 2017, vol. 3(7); Nauka w Polsce, *Historyczne porozumienie w sprawie plastiku*, 8.03.2022, <https://naukawpolsce.pl/aktualnosci/news%2C91590%2Chistoryczne-porozumienie-w-sprawie-plastiku.html> (dostęp: 5.04.2025).

² D.K.A. Barnes, F. Galgani, R.C. Thompson, M. Barlaz, *Accumulation and Fragmentation of Plastic Debris in Global Environments*, "Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences" 2009, vol. 364, s. 1985–1998.

³ OECD, *Global Plastics Outlook: Economic Drivers, Environmental Impacts and Policy Options*, 22.02.2022, https://www.oecd.org/en/publications/global-plastics-outlook_de747aef-en.html (dostęp: 5.04.2025).

atmosferycznych⁴. Plastik w glebie może utrudniać retencję wody, zmieniać skład mikrobiologiczny oraz ograniczać zdolność fotosyntezy u roślin⁵.

W środowisku morskim rocznie deponuje się od 8 do 12 mln ton plastiku⁶, co stanowi równowartość jednej ciężarówki odpadów trafiającej do oceanów co minutę. Najbardziej niebezpieczny jest mikroplastik, czyli cząstki plastiku o średnicy poniżej 5 mm. Ze względu na swoje niewielkie rozmiary takie cząsteczki są łatwo akumulowane w organizmach żywych i mają potencjał do przekraczania barier biologicznych, w tym bariery krew–mózg⁷.

Mikro- i nanoplastik poprzez organizmy morskie trafiają do ludzi⁸. Zjawisko ma charakter bioakumulacyjny. Mikroplastik wchłaniany przez organizmy planktonowe kumuluje się w ciałach drapieżników wyższego rzędu, w tym ryb konsumpcyjnych i ssaków morskich, co bezpośrednio wpływa na bezpieczeństwo żywnościowe człowieka⁹. W środowiskach wodnych plastik prowadzi do tzw. eutrofizacji fizycznej – tworzy barierę mechaniczną, utrudniając wymianę gazową oraz dostęp światła, co wpływa negatywnie na fitoplankton i inne organizmy autotroficzne, stanowiące podstawę łańcuchów pokarmowych¹⁰. Według raportu UNEP ponad 800 gatunków organizmów jest bezpośrednio zagrożonych przez

⁴ D. Hayes, *Micro- and Nanoplastics in Soil: Should We Be Concerned? Report No. PA-2019-01*, April 2019, <https://biodegradablemulch.tennessee.edu/wp-content/uploads/sites/214/2020/12/Microplastics-soil-Factsheet-formatted.pdf> (dostęp: 5.04.2025); H. Qu, H. Diao, J. Han, B. Wang, G. Yu, *Understanding and Addressing the Environmental Risk of Microplastics*, "Frontiers of Environmental Science & Engineering" 2023, vol. 17.

⁵ M.C. Rillig, *Microplastic in Terrestrial Ecosystems and the Soil?*, "Environmental Science & Technology" 2012, vol. 46(12), s. 6453–6454.

⁶ J.R. Jambeck, R. Geyer, C. Wilcox, T.R. Siegler, M. Perryman, A. Andrady, R. Narayan, K.L. Law, *Plastic Waste Inputs from Land into the Ocean*, "Science" 2015, vol. 347(6223), s. 768–772; E. Schmaltz, E.C. Melvin, Z. Diana, E.F. Gunady, D. Rittschof, J.A. Somarelli, J. Virdin, M.M. Dunphy-Daly, *Plastic Pollution Solutions: Emerging Technologies to Prevent and Collect Marine Plastic Pollution*, "Environment International" 2020, vol. 144.

⁷ S.L. Wright, F.J. Kelly, *Plastic and Human Health: A Micro Issue?*, "Environmental Science & Technology" 2017, vol. 51(12), s. 6634–6647; K. Oleksiuk, K. Krupa-Kotara, M. Grajek, A. Wypych-Ślusarska, J. Głogowska-Ligus, J. Słowiński, *Health Risks of Environmental Exposure to Microplastics*, "Journal of Education, Health and Sport" 2022, vol. 13(1), s. 79–84.

⁸ L.G.A. Barboza, C. Lopes, P. Oliveira, F. Bessa, V. Otero, B. Henriques, J. Raimundo, M. Caetano, C. Vale, L. Guilhermino, *Microplastics in Wild Fish from North East Atlantic Ocean and Its Potential for Causing Neurotoxic Effects*, "Environmental Science and Pollution Research" 2018, vol. 25(3), s. 3011–3018.

⁹ E. Besseling, A. Wegner, E.M. Foekema, M.J. van den Heuvel-Greve, A.A. Koelmans, *Effects of Microplastic on Fitness and PCB Bioaccumulation by the Lugworm Arenicola Marina (L.)*, "Environmental Science & Technology" 2013, vol. 47(1), s. 593–600.

¹⁰ M. Cole, P. Lindeque, C. Halsband, T.S. Galloway, *Microplastics as Contaminants in the Marine Environment: A Review*, "Marine Pollution Bulletin" 2011, vol. 62(12), s. 2588–2597.

obecność plastiku w ich siedliskach¹¹. Zwierzęta morskie, w tym ryby, ssaki, ptaki i żółwie, często mylą plastik z pokarmem, co prowadzi do obturacji przewodu pokarmowego, wygłodzenia, urazów wewnętrznych, a w konsekwencji do śmierci. Szacuje się, że ponad 1000 gatunków zwierząt jest bezpośrednio zagrożonych przez plastik w środowisku, głównie wskutek połknięcia odpadów lub uwikłania w sieci¹².

Plastik w środowisku lądowym wpływa na bioróżnorodność poprzez zakłócenie migracji gatunków, zmianę siedlisk oraz wprowadzenie gatunków inwazyjnych transportowanych na powierzchni tworzyw sztucznych unoszących się na wodzie¹³.

Mikro- i nanoplastik zostały wykryte w ludzkiej krwi, płucach, mleku matki, a nawet w łożysku płodowym¹⁴. Mogą wywoływać stany zapalne, stres oksydacyjny oraz zmiany cytotoksyczne w komórkach ludzkich¹⁵. Niektóre związki chemiczne zawarte w plastiku, takie jak bisfenol A (BPA), ftalany czy styren, wykazują działanie zaburzające gospodarkę hormonalną człowieka (tzw. *endocrine disrupting chemicals*)¹⁶. Ekspozycja na BPA została powiązana z rozwojem cukrzycy typu II, chorobami układu sercowo-naczyniowego, otyłością oraz niepłodnością¹⁷. Ponadto spalanie plastiku, szczególnie w warunkach niekontrolowanych, prowadzi do emisji dioksyn i furanów, które są zaliczane do najbardziej toksycznych substancji znanych człowiekowi i wykazują działanie rakotwórcze¹⁸. Długofalowy wpływ plastiku na zdrowie człowieka wciąż pozostaje przedmiotem badań. Należy podkreślić, że już istnieje wiele dowodów na to, że

¹¹ UNEP, *From Pollution to Solution: A Global Assessment of Marine Litter and Plastic Pollution*, 21.10.2021, <https://www.unep.org/resources/pollution-solution-global-assessment-marine-litter-and-plastic-pollution> (dostęp: 5.04.2025).

¹² C. Wilcox, E. Van Seville, B.D. Hardesty, *Threat of Plastic Pollution to Seabirds Is Global, Pervasive, and Increasing*, "Proceedings of the National Academy of Sciences" 2015, vol. 112(38); S.C. Gall, R.C. Thompson, *The Impact of Debris on Marine Life*, "Marine Pollution Bulletin" 2015, vol. 92(1–2), s. 170–179.

¹³ T. Kiessling, L. Gutow, M. Thiel, *Marine Litter as Habitat and Dispersal Vector*, [w:] *Marine Anthropogenic Litter*, eds. M. Bergmann, L. Gutow, M. Klages, Cham 2015.

¹⁴ H.A. Leslie, M.J.M. van Velzen, S.H. Brandsma, A.D. Vethaak, J.J. Garcia-Vallejo, M.H. Lamoree, *Discovery and Quantification of Plastic Particle Pollution in Human Blood*, "Environment International" 2022, vol. 163.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ A.C. Gore, V.A. Chappell, S.E. Fenton, J.A. Flaws, A. Nadal, G.S. Prins, J. Toppari, R.T. Zoeller, *EDCs: A Scientific Statement of the Endocrine Society*, "Endocrine Reviews" 2015, vol. 36(6).

¹⁷ J.R. Rochester, *Bisphenol A and Human Health: A Review of the Literature*, "Reproductive Toxicology" 2013, vol. 42.

¹⁸ World Health Organization, *Exposure to Dioxins and Dioxin-Like Substances: A Major Public Health Concern*, 2019, <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/329485/WHO-CED-PHE-EPE-19.4.4-eng.pdf?ua=1> (dostęp: 5.04.2025).

kontakt z tworzywami sztucznymi może prowadzić do licznych problemów zdrowotnych, w tym endokrynologicznych, neurologicznych¹⁹, metabolicznych oraz kancerogennych.

INICJATYWY REGIONALNE I SEKTOROWE JAKO INSTRUMENTY OGRANICZANIA ZANIECZYSZCZENIA TWORZYWAMI SZTUCZNYMI

Od blisko dwóch dekad organy UE podejmują systematyczne działania regulacyjne mające na celu ograniczenie wpływu tworzyw sztucznych na środowisko przyrodnicze. Kluczowym aktem prawnym w tym zakresie jest dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/904 w sprawie zmniejszenia wpływu niektórych produktów z tworzyw sztucznych na środowisko²⁰. Przepisy tej dyrektywy odzwierciedlają określone podejście legislacyjne, oparte na cyklu życia produktu, w którym eliminacja lub ograniczenie stosowania niektórych wyrobów z tworzyw sztucznych przeznaczonych do jednorazowego użytku ma charakter prewencyjny.

Przepisami dyrektywy państwa członkowskie zostały zobowiązane do zakazania wprowadzania do obrotu wybranych produktów (m.in. sztućców i słomek), wprowadzenia obowiązku oznakowania oraz wdrażania systemów rozszerzonej odpowiedzialności producenta (EPR – *extended producer responsibility*)²¹. Dyrektywa ukształtowała nowe standardy regulacyjne, które stanowią wzorzec dla państw spoza UE. Dodatkowo „Europejski Zielony Ład” (European Green Deal) z 2019 r. oraz „Nowy plan działania UE dla gospodarki o obiegu zamkniętym” (2020) zawierają strategiczne cele eliminacji zbędnych plastików i rozwoju rynku tworzyw z recyklingu, co świadczy o wpisaniu problematyki tworzyw sztucznych w szeroki kontekst transformacji systemowej²².

¹⁹ A.J. Nihart, M.A. Garcia, E. El Hayek, R. Liu, M. Olewine, J.D. Kingston, E.F. Castillo, R.R. Gullapalli, T. Howard, B. Bleske, J. Scott, J. Gonzalez-Estrella, J.M. Gross, M. Spilde, N.L. Adolphi, D.F. Gallego, H.S. Jarrell, G. Dvorscak, M.E. Zuluaga-Ruiz, A.B. West, M.J. Campen, *Bioaccumulation of Microplastics in Decedent Human Brains*, “Nature Medicine” 2025, vol. 31.

²⁰ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/904 z dnia 5 czerwca 2019 r. w sprawie zmniejszenia wpływu niektórych produktów z tworzyw sztucznych na środowisko (Dz.Urz. L 155/1, 12.06.2019).

²¹ Zob. art. 8 i 9 dyrektywy 2019/904. W Polsce przepisy tej dyrektywy wdrożono ustawą z dnia 14 kwietnia 2023 r. o obowiązkach przedsiębiorców w zakresie gospodarowania niektórymi odpadami oraz o opłacie produktowej (Dz.U. 2023, poz. 877). Przewidziano w niej m.in. wprowadzenie opłaty za jednorazowe opakowania z plastiku oraz obowiązki informacyjne dla podmiotów wprowadzających produkty na rynek.

²² Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Europejski Zielony Ład, Bruksela, 11.12.2019, COM(2019) 640 final; komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Nowy plan działania UE dotyczący gospodarki o obiegu zamkniętym – na rzecz czystszej i bardziej konkurencyjnej Europy, Bruksela, 11.03.2020, COM(2020) 98 final.

Omawiane instrumenty, w szczególności dyrektywa 2019/904, stanowią jedynie element szerszego unijnego podejścia regulacyjnego. Warto w tym kontekście odnotować również wejście w życie rozporządzenia 2023/988 w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów²³, które – choć nie jest aktem stricte środowiskowym – pośrednio wpływa na ograniczanie szkodliwych wyrobów z tworzyw sztucznych. Uzupełnieniem analizowanych instrumentów jest także przyjęte w 2024 r. rozporządzenie w sprawie opakowań i odpadów opakowaniowych (PPWR)²⁴, które ustanawia jednolite dla całej UE, bezpośrednio stosowane zasady w zakresie projektowania, stosowania i recyklingu opakowań, wpisując się w szerszą logikę GOZ.

W celu poszerzenia analizy o perspektywę pozaeuropejską oraz uwzględnienia rozwiązań funkcjonujących w innych strukturach regionalnych w dalszej części opracowania przedstawione zostaną wybrane instrumenty prawne i polityczne przyjmowane w ramach organizacji regionalnych spoza UE, zwłaszcza z uwagi na fakt, że wypracowane mechanizmy oraz praktyki legislacyjne niektórych państw członkowskich ASEAN stanowią istotny punkt odniesienia dla rozwoju globalnych ram przeciwdziałania zanieczyszczeniu tworzywami sztucznymi.

W regionie Azji Południowo-Wschodniej problem zanieczyszczenia plastikiem (w tym zwłaszcza zanieczyszczenia mórz) osiągnął alarmującą skalę, szczególnie w kontekście działalności transportowej i rybackiej oraz niskiej wydolności systemów gospodarki odpadami. W odpowiedzi na rosnące zagrożenie państwa ASEAN²⁵ przyjęły w 2021 r. „ASEAN Regional Action Plan for Combating Marine Debris in the ASEAN Member States (2021–2025)”²⁶. Plan ten opiera się na czterech filarach: polityce publicznej, infrastrukturze gospodarki odpadami, badaniach i rozwoju oraz współpracy międzynarodowej. Mimo że dokument ten ma charakter niewiążący, to ma doniosłe znaczenie prawne. Stanowi formę

²³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/988 z dnia 10 maja 2023 r. w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów, zmieniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1025/2012 i dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1828 oraz uchylające dyrektywę 2001/95/WE Parlamentu Europejskiego i Rady i dyrektywę Rady 87/357/EWG (Dz.Urz. L 135/1, 23.05.2023).

²⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2025/40 z dnia 19 grudnia 2024 r. w sprawie opakowań i odpadów opakowaniowych, zmiany rozporządzenia (UE) 2019/1020 i dyrektywy (UE) 2019/904 oraz uchylenia dyrektywy 94/62/WE (Dz.Urz. L 2025/40, 22.01.2025).

²⁵ ASEAN zostało założone w 1967 r. w Bangkoku. Obecnie należy do niego 10 państw (członkowie założyciele: Indonezja, Malezja, Filipiny, Singapur i Tajlandia, a także Państwo Brunei Darussalam, Wietnam, Laos, Kambodża i Mjanma). Od wejścia w życie Karty ASEAN w dniu 1 stycznia 2009 r. ASEAN jest międzynarodowym podmiotem prawnym. Stowarzyszenie ściśle przestrzega polityki nieingerowania w sprawy wewnętrzne swoich członków.

²⁶ ASEAN, *ASEAN Regional Action Plan for Combating Marine Debris in the ASEAN Member States (2021–2025)*, <https://asean.org/book/asean-regional-action-plan-for-combating-marine-debris-in-the-asean-member-states-2021-2025-2> (dostęp: 5.04.2025).

tw. *soft law*, która wywiera realny wpływ na praktykę legislacyjną i implementacyjną w państwach członkowskich ASEAN. Przykład państwa, które dokonało transpozycji postanowień wyżej wskazanego niewiążącego instrumentu prawa miękkiego o charakterze regionalnym do krajowego porządku prawnego, nadając im charakter normatywny poprzez przyjęcie wiążącej regulacji prawnej, stanowią Filipiny, które przyjęły w 2022 r. ustawę regulującą odpowiedzialność producentów za opakowania plastikowe, z bezpośrednim odniesieniem do zapisów Planu Regionalnego²⁷.

Na kontynencie afrykańskim obserwuje się wyjątkowo szerokie zastosowanie instrumentów zakazowych w walce z plastikiem, szczególnie w odniesieniu do plastikowych toreb. Pionierskie założenia w tym zakresie przyjęła Rwanda, która już w 2008 r. wprowadziła całkowity zakaz produkcji, importu i użycia plastikowych toreb, ustanawiając jednocześnie mechanizmy egzekucyjne w postaci kar pieniężnych i konfiskaty²⁸. Rozwiązania przyjęte w Rwandzie stały się wzorem dla innych państw afrykańskich, m.in. dla Kenii. Co istotne, w wielu przypadkach przepisy te mają charakter dekretów administracyjnych lub aktów wykonawczych, a nie aktów rangi ustawowej, co wpływa na ich elastyczność, ale również ogranicza trwałość prawną. Mimo to skuteczność tych zakazów w ograniczaniu obecności plastiku w środowisku została potwierdzona w analizach ONZ²⁹.

Obok działań legislacyjnych istotną rolę w przeciwdziałaniu zanieczyszczeniu plastikiem odgrywają inicjatywy dobrowolne podejmowane przez podmioty sektora prywatnego. Przykładem jest „Global Commitment on New Plastics Economy” – porozumienie zainicjowane przez Ellen MacArthur Foundation

²⁷ Republic Act No. 11898 (Extended Producer Responsibility Act of 2022), An Act Institutionalizing the Extended Producer Responsibility on Plastic Packaging Waste, amending for this purpose Republic Act No. 9003, Republic of the Philippines, 23 July 2022. Tekst w języku angielskim jest dostępny na stronie https://lawphil.net/statutes/repacts/ra2022/ra_11898_2022.html (dostęp: 5.04.2025).

²⁸ Ministerial Order No. 57/2008 of Rwanda on plastic bag ban, uchylony w dniu 23 września 2019 r. przez Rwanda's Law No. 17/2019 of 10 August 2019. Zob. więcej: Rwanda Environment Management Authority, *Guidelines on Procedures and Conditions for Eligibility to Grant Exceptional Permission to Manufacture, Use, Import or Sell Single-Use Plastic Items or Pack Goods in Single-Use Plastic*, https://elaw.org/wp-content/uploads/archive/attachments/publicresource/RW_BanException_Guidelines_2019.pdf (dostęp: 5.04.2025); M. Danielsson, *The Plastic Bag Ban in Rwanda: Local Procedures and Successful Outcomes. A Case Study on How Rwanda Implemented a Nation-Wide Ban on Plastic Bags*, Uppsala 2017, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1067480/FULLTEXT01.pdf> (dostęp: 5.04.2025); A. March, S. Salam, T. Evans, J. Hilton, S. Fletcher (eds.), *Global Plastics Policy Review*, 2024, <https://plasticpolicy.port.ac.uk/policy-reviews/rwanda-plastic-bag-ban-law-no-57-2008-of-10-09-2008> (dostęp: 5.04.2025).

²⁹ Zob. np. M. Griffin, R. Karasik, *Plastic Pollution Policy Country Profile: Kenya: Policy Brief*, February 2022, <https://nicholasinstitute.duke.edu/sites/default/files/projects/Plastic-Pollution-Policy-Country-Profile-Kenya.pdf> (dostęp: 5.04.2025); I. Omondi, M. Asari, *Impact of Policy Design on Plastic Waste Reduction in Africa*, “Sustainability” 2024, vol. 16(1).

w 2018 r., którego sygnatariusze (ponad 500 podmiotów) zobowiązali się stosować modele opakowań nadających się do recyklingu, wielokrotnego użytku lub kompostowania³⁰.

Inny przykład stanowią tzw. *Plastics Pacts*, implementowane w poszczególnych krajach (m.in. w Wielkiej Brytanii, Indiach, Chile, a także w Polsce³¹), których celem jest koordynacja działań krajowych gałęzi przemysłu związanych z produkcją opakowań wokół wspólnych celów, takich jak eliminacja zbędnego plastiku, zwiększenie udziału materiałów z recyklingu czy rozwój systemów zwrotnych³². Tego rodzaju porozumienia mają walor *soft law*, ale dzięki udziałowi największych podmiotów gospodarczych w danej dziedzinie często przekładają się na realne zmiany praktyk rynkowych.

W sektorze morskim kluczowe znaczenie ma załącznik V do Konwencji MARPOL, który ustanawia bezwzględny zakaz zrzutu tworzyw sztucznych do morza z jednostek pływających³³. Co istotne, naruszenie tego zakazu może być kwalifikowane jako delikt międzynarodowy w rozumieniu prawa morza.

Uzupełnienie Konwencji MARPOL stanowią globalne projekty, takie jak *GloLitter Partnerships*, prowadzony przez IMO oraz FAO, który wspiera państwa rozwijające się w identyfikowaniu możliwości zapobiegania i ograniczania ilości odpadów morskich oraz w opracowaniu przepisów krajowych dotyczących ograniczania plastiku w sektorze morskim³⁴. Inicjatywa zapewnia wsparcie dla branży żeglugowej i rybołówstwa. Ma wymiar wdrożeniowy. Obejmuje m.in. wsparcie legislacyjne, szkoleniowe oraz technologiczne dla portów i operatorów rybackich.

Zróżnicowanie rozwiązań przyjmowanych regionalnie i sektorowo prowadzi do powstania tzw. laboratoriów regulacyjnych (*regulatory laboratories, regulatory testbeds*), w których testowane są różnorodne modele walki z plastikiem: od zakazów (Afryka), przez regulacje hybrydowe (UE), po dobrowolne kodeksy branżowe (*Plastics Pacts*). Ta prawna dywersyfikacja stanowi istotny wkład

³⁰ Ellen MacArthur Foundation, *The Global Commitment: A Common Vision for a Circular Economy*, <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/global-commitment/overview> (dostęp: 15.04.2025); UNEP, *We Are All in This Together: Annual Report 2024*, <https://www.unep.org/annualreport/2024> (dostęp: 15.04.2025).

³¹ Polski Pakt Plastikowy, <https://paktplastikowy.pl> (dostęp: 5.04.2025).

³² *Ibidem*; Ellen MacArthur Foundation, *The Plastics Pact Network*, 11.02.2021, <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/the-plastics-pact-network> (dostęp: 5.04.2025).

³³ Zmiany do Protokołu I oraz do załączników do Międzynarodowej konwencji o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza przez statki, 1973, sporządzonej w Londynie dnia 2 listopada 1973 r., zmienionej Protokołem sporządzonym w Londynie dnia 17 lutego 1978 r. oraz uzupełnionej Protokołem przyjętym w Londynie dnia 26 września 1997 r., przyjęte w Londynie w okresie od dnia 5 grudnia 1985 r. do dnia 4 kwietnia 2014 r. (Dz.U. 2016, poz. 761).

³⁴ FAO, *Ocean Litter Programme*, <https://oceanlitter.imo.org> (dostęp: 17.07.2026).

w tworzenie przyszłego traktatu ONZ w sprawie zanieczyszczenia plastikiem, którego ostateczny kształt może czerpać z najlepszych praktyk tych inicjatyw³⁵.

PROJEKTOWANY TRAKTAT ONZ W SPRAWIE PLASTIKU

Pomimo rosnącej świadomości zagrożenia, obecnie obowiązujące ramy prawne o charakterze międzynarodowym są niewystarczające do skutecznego przeciwdziałania zanieczyszczeniu plastikiem. Brak jest jednolitego, wiążącego aktu prawa międzynarodowego regulującego zagadnienie kompleksowo. Dotychczas uchwalone instrumenty, takie jak Konwencja o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego (HELCOM)³⁶, Konwencja z Bazylei o transgranicznym przemieszczaniu odpadów niebezpiecznych³⁷ czy Konwencja Sztokholmska o trwałych zanieczyszczeniach organicznych³⁸ jedynie pośrednio odnoszą się do problematyki plastiku. Rozwiązanie przedmiotowego problemu wymaga podejścia systemowego, integrującego aspekty prawne, technologiczne, społeczne i ekonomiczne. Kluczowa jest zmiana paradygmatu gospodarczego z modelu liniowego („produkcja – konsumpcja – odpady”) na model GOZ, w którym odpady są traktowane jako surowce wtórne, a projektowanie produktów uwzględnia ich pełny cykl życia.

W dniu 2 marca 2022 r. podczas piątej sesji Zgromadzenia Narodów Zjednoczonych ds. Środowiska w Nairobi (UNEA-5.2) przyjęto rezolucję 5/14 zatytułowaną „End Plastic Pollution: Towards an International Legally Binding Instrument”³⁹. Dokument ustanowił INC i określił jego mandat do opracowania ostatecznej wersji traktatu, który będzie stanowił prawnie wiążący instrument dotyczący zanieczyszczenia tworzywami sztucznymi, w tym w środowisku morskim. Trwające negocjacje mają na celu stworzenie ram prawnych podobnych do Konwencji paryskiej o zmianach klimatu⁴⁰. Dotychczas zorganizowano pięć

³⁵ Podobnie Center for International Environmental Law, *Towards a Global Treaty to End Plastic Pollution Ensuring Meaningful and Effective Stakeholder Involvement in the Intergovernmental Environmental Negotiations*, https://apps1.unep.org/resolutions/uploads/ensuring_meaningful_stakeholder_involvement_in_the_plastics_treaty_negotiations_public_participation_compressed.pdf (dostęp: 5.04.2025).

³⁶ Konwencja o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego, sporządzona w Helsinkach dnia 9 kwietnia 1992 r. (Dz.U. 2000, nr 28, poz. 346).

³⁷ Konwencja bazylejska o kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych, sporządzona w Bazylei dnia 22 marca 1989 r. (Dz.U. 1995, nr 19, poz. 88).

³⁸ Konwencja Sztokholmska w sprawie trwałych zanieczyszczeń organicznych, sporządzona w Sztokholmie dnia 22 maja 2001 r. (Dz.U. 2009, nr 14, poz. 76).

³⁹ UNEP, *End Plastic Pollution: Towards an International Legally Binding Instrument*, 7.03.2022, <https://digitalibrary.un.org/record/3999257?v=pdf> (dostęp: 5.04.2025).

⁴⁰ Porozumienie paryskie do Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 9 maja 1992 r., przyjęte w Paryżu dnia 12 grudnia 2015 r. (Dz.U. 2017, poz. 36).

sesji INC (w Punta del Este w listopadzie 2022 r., w Paryżu w czerwcu 2023 r., w Nairobi w listopadzie 2023 r., w Ottawie w kwietniu 2024 r., w Busan w listopadzie 2024 r.). Z kolei w sierpniu 2025 r. w Genewie odbyła się druga część piątej sesji Międzyrządowego Komitetu Negocyjacyjnego (INC-5.2), który negocjował treść globalnego traktatu dotyczącego zanieczyszczenia plastikiem.

Projekt przyjął strukturę typową dla wielostronnych umów środowiskowych (MEAs – *multilateral environmental agreements*)⁴¹. Traktat ma obejmować pełen cykl życia plastiku: wydobywanie i przetwarzanie surowców pierwotnych (np. ropy naftowej); projektowanie i produkcję tworzyw sztucznych; dystrybucję, użycie i utylizację produktów; zarządzanie odpadami plastikowymi i ich recykling. Dzięki temu regulacja ma nie tylko ograniczać skutki zanieczyszczeń, ale również ograniczać ich źródła u podstaw. Przewidziano obowiązkowe cele redukcyjne dla produkcji i konsumpcji plastiku (w tym plastiku jednorazowego użytku), wprowadzono zakazy i ograniczenia dotyczące wybranych produktów plastikowych i dodatków chemicznych, wzmocniono systemy EPR oraz nałożono obowiązki w zakresie raportowania i monitorowania przepływu plastiku. W celu ochrony zdrowia publicznego i zapobiegania przenikaniu toksyn do środowiska i łańcucha pokarmowego traktat ma regulować również stosowanie szkodliwych substancji w plastiku, takich jak bisfenol A (BPA), ftalany i trwałe zanieczyszczenia organiczne (POPs – *persistent organic pollutants*). Negocjatorzy dążą do promowania rozwoju biodegradowalnych alternatyw dla plastiku, projektowania produktów zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju (np. łatwo demontowalnych, trwałych, nadających się do ponownego użytku lub recyklingu) oraz systemowego przejścia na GOZ. Traktat ma zawierać odniesienia do zasady „zanieczyszczający płaci” (*polluter pays*), a także wzmacniać pozycję państw rozwijających się poprzez mechanizmy finansowe, transfer technologii oraz wsparcie budowy infrastruktury odpadowej. Negocjacje obejmują propozycje stworzenia mechanizmu przeglądu wdrażania postanowień traktatu (*compliance mechanism*), powołania komitetu wykonawczego oraz utworzenia platform monitorowania danych i raportowania.

Traktat plastikowy ONZ ma potencjał, by stać się najważniejszym globalnym instrumentem prawnym w zakresie walki z zanieczyszczeniem środowiska. Jego sukces zależy od postawy państw negocjujących oraz efektywności ustanowionych mechanizmów egzekucyjnych. Porównanie z istniejącymi traktatami środowiskowymi wskazuje, że innowacyjny charakter tego instrumentu może stanowić nowy paradygmat globalnego prawa ochrony środowiska.

⁴¹ UNEP, *Revised Draft Text of the International Legally Binding Instrument on Plastic Pollution, Including in the Marine Environment*, UNEP/PP/INC.4/3, <https://www.unep.org/inc-plastic-pollution/session-4/documents#WorkingDocuments> (dostęp: 5.04.2025).

W porównaniu z regulacjami Konwencji Sztokholmskiej (2001), bazylejskiej (1989) i Porozumienia paryskiego (2015) projekt traktatu ONZ w sprawie plastiku cechuje się największym zakresem horyzontalnym – obejmuje zarówno samo tworzywo (plastik jako produkt i odpad), jak i komponenty systemowe (projektowanie produktów, systemy EPR, zasady GOZ), a także aspekt zdrowotny (związki chemiczne w plastiku), czego nie regulują wprost inne konwencje. Traktat plastikowy – w zależności od ostatecznego brzmienia tekstu – ma potencjał stworzenia najbardziej kompleksowego i bezkompromisowego reżimu prawnego, uwzględniającego mechanizmy kontroli i egzekucji, co uczyni go podobnym do Konwencji Sztokholmskiej (Porozumienie paryskie, choć politycznie bardzo istotne, ma najsłabszy wymiar normatywny)⁴². Jeżeli traktat ONZ dotyczący plastiku przyjmie finalnie formę zbliżoną do Konwencji Sztokholmskiej, to wzmocni międzynarodową egzekucję prawa środowiskowego poprzez obowiązki raportowe i systemowe przeglądy implementacji, co jest istotne z punktu widzenia efektywności norm⁴³.

Nowy traktat wniesie nową jakość w zakresie implementacji zasad GOZ oraz sprawiedliwości środowiskowej – elementów słabo obecnych w istniejących konwencjach. Wskazuje to na ewolucję prawa międzynarodowego środowiskowego ku bardziej systemowemu i inkluzywnemu modelowi zarządzania⁴⁴. W przeciwieństwie do konwencji bazylejskiej, która dotyczy wąskiego obszaru tematyki odpadowej, traktat plastikowy będzie implikował konieczność harmonizacji szeregu sektorowych regulacji, podobnie jak rozporządzenie REACH⁴⁵ czy dyrektywa 2019/904. Regulacja problematyki obecności konkretnych związków chemicznych w ostatecznym produkcie w ramach nowego traktatu może okazać się przełomowa, dotyka bowiem łańcucha produkcji, a nie tylko końcowego odpadu. W tym sensie uzupełnia lukę istniejącą w Konwencji Sztokholmskiej⁴⁶.

⁴² D. Bodansky, *The Legal Character of the Paris Agreement*, "Review of European, Comparative & International Environmental Law" 2016, vol. 25(2). Autor wyraźnie wskazuje na niewiążący charakter niektórych jego postanowień, lecz znajduje ku temu uzasadnienie i zaznacza, że to tylko jeden z elementów przesądzających o doniosłości traktatu.

⁴³ P. Sands, J. Peel, A. Fabra, R. MacKenzie, *Principles of International Environmental Law*, Cambridge 2018.

⁴⁴ UNEP, *Turning Off the Tap: How the World Can End Plastic Pollution and Create a Circular Economy*, Nairobi 2023.

⁴⁵ Rozporządzenie (WE) nr 1907/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów (REACH), utworzenia Europejskiej Agencji Chemikaliów, zmieniające dyrektywę 1999/45/WE oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 793/93 i rozporządzenie Komisji (WE) nr 1488/94, jak również dyrektywę Rady 76/769/EWG i dyrektywy Komisji 91/155/EWG, 93/67/EWG, 93/105/WE i 2000/21/WE (Dz.Urz. L 396/1, 30.12.2006).

⁴⁶ K. Raubenheimer, A. McIlgorm, *Can the Basel and Stockholm Conventions Address Plastic Waste Pollution?*, "Marine Policy" 2018, vol. 96.

W toku negocjacji prowadzonych w ramach INC ujawniły się istotne różnice w podejściu państw uczestniczących. Głównym przedmiotem sporu pozostaje zakres wiążącego charakteru przyszłego traktatu: od ogólnych zasad zarządzania odpadami po globalne ograniczenia produkcji tworzyw sztucznych pierwotnych oraz substancji niebezpiecznych.

Grupą forsującą najdalej idące rozwiązania jest Koalicja Wysokich Ambicji (High Ambition Coalition), do której należy ponad 100 państw, w tym państwa członkowskie UE⁴⁷, Norwegia, Rwanda, Peru, Korea Południowa i Senegal. Państwa te postulują m.in. ustanowienie globalnie wiążących celów redukcji produkcji tworzyw pierwotnych (*virgin plastics*), wprowadzenie zakazu stosowania toksycznych dodatków do plastiku, w szczególności substancji trwałych i bioakumulatywnych (np. PFAS, BPA), oraz kontrolowanie całego cyklu życia plastiku zgodnie z zasadą *life-cycle approach*⁴⁸. Stany Zjednoczone nie dołączyły do Koalicji formalnie, lecz deklarują gotowość wspierania „częściowo wiążących” zobowiązań na poziomie krajowym (*national action plans*). Są zwolennikami modelu hybrydowego, opartego na dobrowolnych działaniach krajów członkowskich, podpartych ogólnymi zasadami współpracy⁴⁹.

W opozycji do Koalicji Wysokich Ambicji stoi grupa państw rozwijających się i eksportujących ropę naftową oraz produkty petrochemiczne, m.in. Arabia Saudyjska, Iran, Kuwejt, Rosja i Chiny. Wnioskują one o ograniczenie traktatu wyłącznie do kwestii zarządzania odpadami i recyklingu, sprzeciwiają się globalnym limitom produkcji tworzyw sztucznych oraz podkreślają prawa państw do samodzielnego ustalania polityki przemysłowej³. Arabia Saudyjska wielokrotnie wyrażała sprzeciw przeciwko projektom zapisów ograniczających produkcję, argumentując, że naruszają zasadę suwerenności i mogą prowadzić do „*de facto* protekcyjizmu środowiskowego”⁵⁰.

Organizacje społeczne, takie jak Break Free From Plastic, IPEN czy Greenpeace, zgłaszały zastrzeżenia do ograniczenia udziału społeczeństwa obywatelskiego w negocjacjach, zwracały uwagę na brak przejrzystości w udostępnianiu treści projektów oraz na marginalizację głosu społeczności najbardziej dotkniętych zanieczyszczeniem plastikiem (tzw. *front-line communities*)⁵¹.

⁴⁷ European Commission, *Statement on the EU Position Regarding a Global Plastics Treaty*, Brussels, 24.05.2023, <https://ec.europa.eu/environment> (dostęp: 5.04.2025).

⁴⁸ UNEP, *Negotiating a Global Plastics Treaty: Technical Guidelines and Policy Options*, Nairobi 2023, s. 11–15.

⁴⁹ Office of the U.S. Trade Representative, *U.S. Approach to the Global Plastics Treaty Negotiations*, Washington, March 2024, <https://2021-2025.state.gov/briefings-foreign-press-centers/negotiating-a-global-agreement-on-plastic-pollution> (dostęp: 5.04.2025).

⁵⁰ H. Tabuchi, *Saudi Arabia Pushes Back against Plastic Treaty Restrictions*, 30.11.2024, <https://www.nytimes.com/2024/11/30/climate/saudi-arabia-global-plastic-treaty.html> (dostęp: 5.04.2025).

⁵¹ IPEN, *Civil Society Statement on the Transparency and Equity of Plastics Treaty Talks*, Geneva, 1.12.2024.

Piąta sesja negocjacyjna (INC-5) w listopadzie 2024 r. zakończyła się bez przyjęcia wersji projektowej traktatu, co skłoniło UNEP do wezwania stron do kontynuowania prac w 2025 r.⁵².

ANALIZA POTENCJALNEGO WPŁYWU PROJEKTOWANEGO TRAKTATU ONZ W SPRAWIE PLASTIKU NA LEGISLACJĘ UE I POLSKI

Jeżeli zostanie zatwierdzony, projektowany traktat ONZ w sprawie plastiku wpłynie na system obowiązujących aktów prawa krajowego i unijnego, z poszanowaniem zasady lojalnej współpracy, supremacji prawa unijnego oraz implementacyjnego obowiązku dostosowawczego wynikającego z art. 216 ust. 2 TFUE oraz art. 91 ust. 1 Konstytucji RP.

Na poziomie UE traktat plastikowy wpisuje się w strategię „Zero Pollution”, GOZ i Zielony Ład. Należy się spodziewać, że nowa regulacja wymusi aktualizację rozporządzenia REACH w zakresie rejestracji i ograniczeń dla dodatków toksycznych w plastiku, a także modyfikację rozporządzenia CLP⁵³ w zakresie klasyfikacji i etykietowania chemikaliów używanych w tworzywach oraz rozszerzenie rozporządzenia 2019/1021⁵⁴ o kolejne trwałe substancje obecne w plastiku. Zakres przedmiotowy traktatu jest zbieżny z uregulowaniami dyrektywy 2019/904 i z tzw. pakietem GOZ⁵⁵, a zatem nie jest wykluczone, że zrewidowane

⁵² UNEP, *INC-5 Briefing Note*, Busan 2024.

⁵³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1272/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie klasyfikacji, oznakowania i pakowania substancji i mieszanin, zmieniające i uchylające dyrektywy 67/548/EWG i 1999/45/WE oraz zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1907/2006 (Dz.Urz. L 353/1, 31.12.2008).

⁵⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1021 z dnia 20 czerwca 2019 r. dotyczące trwałych zanieczyszczeń organicznych (Dz.Urz. L 169/45, 25.06.2019).

⁵⁵ Pakiet legislacyjny GOZ został przyjęty przez Parlament Europejski i Radę UE w dniu 30 maja 2018 r. Składa się on z nowelizacji czterech kluczowych dyrektyw: dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylającej niektóre dyrektywy (Dz.Urz. L 312/3, 22.11.2008), znowelizowanej dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/851 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniającej dyrektywę 2008/98/WE w sprawie odpadów (Dz.Urz. L 150/109, 14.06.2018); dyrektywy Rady 1999/31/WE z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów (Dz.Urz. L 182/1, 16.07.1999), znowelizowanej dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/850 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniającą dyrektywę 1999/31/WE w sprawie składowania odpadów (Dz.Urz. L 150/100, 14.06.2018); dyrektywy 94/62/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 1994 r. w sprawie opakowań i odpadów opakowaniowych (Dz.Urz. L 365/10, 31.12.1994), znowelizowanej dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/852 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniającą dyrektywę 94/62/WE w sprawie opakowań i odpadów opakowaniowych (Dz.Urz. L 150/141, 14.06.2018). W związku z GOZ znowelizowano także dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2000/53/WE z dnia 18 września 2000 r. w sprawie pojazdów wycofanych z eksploatacji (Dz.Urz. L 269/34, 21.10.2000) oraz dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/19/UE z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego (Dz.Urz. L 197/38, 24.07.2012).

zostaną cele recyklingu, standaryzacji EPR i projektowania produktów w ramach Ecodesign Regulation⁵⁶.

Z uwagi na art. 8a dyrektywy 2008/98/WE traktat ONZ może wzmocnić unijny system EPR, wprowadzając obowiązkowe cele zawartości recyklatów i harmonizując system opłat EPR w odniesieniu do stopnia ekologiczności projektowanych produktów. Nowe ograniczenia produktowe (np. zakaz wytwarzania i stosowania opakowań jednorazowych) mogą być notyfikowane zgodnie z art. 114 TFUE jako środki ochrony środowiska dopuszczalne na podstawie art. 36 TFUE i orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE (np. w sprawie C-491/01).

Na poziomie krajowym Polska stanie przed koniecznością systemowej nowelizacji przepisów w czterech obszarach: chemikaliów, odpadów, opakowań oraz produktów. Rewizji będzie wymagała ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach⁵⁷. Konieczna będzie nowelizacja definicji odpadów z tworzyw sztucznych, ich klasyfikacji oraz ewidencji, a także dostosowanie do celów redukcji plastiku pierwotnego, zawartych w traktacie ONZ. Możliwe, że w ustawie z dnia 13 czerwca 2013 r. o gospodarce opakowaniami i odpadami opakowaniowymi⁵⁸ nastąpi rewizja obowiązków producentów (art. 11 i 14) w duchu rozszerzonej EPR, a być może także zostanie wprowadzony obowiązek raportowania składu chemicznego opakowań. Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach⁵⁹ będzie wymagała uzupełnienia przepisów dotyczących rejestracji i klasyfikacji substancji niebezpiecznych stosowanych w plastiku, zgodnie z traktatem i aktualizacją rozporządzenia REACH, a ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o przeciwdziałaniu marnowaniu żywności⁶⁰ może zostać znowelizowana w zakresie dozwolonych opakowań żywności z uwagi na zakaz używania wybranych tworzyw sztucznych.

W odniesieniu do regulacji międzynarodowych traktat ONZ może doprecyzować definicję „odpadu z tworzyw sztucznych”, co wymusi zharmonizowanie z nowymi załącznikami konwencji bazylejskiej (szczególnie dodatki I, III i VIII). Polska, będąc stroną Konwencji Sztokholmskiej, będzie musiała rozszerzyć katalog kontrolowanych POPs⁶¹ w oparciu o postanowienia traktatu plastikowego. Zakazy importu i handlu plastikiem niezgodnym z normami traktatu ONZ będą

⁵⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1781 z dnia 13 czerwca 2024 r. w sprawie ustanowienia ram ustalania wymogów ekoprojektu w odniesieniu do zrównoważonych produktów oraz zmiany dyrektywy (UE) 2020/1828 i rozporządzenia (UE) 2023/1542 i uchylenia dyrektywy 2009/125/WE (Dz.Urz. L 2024/1781, 28.06.2024).

⁵⁷ T.j. Dz.U. 2023, poz. 1587, ze zm.

⁵⁸ Dz.U. 2013, poz. 888.

⁵⁹ Dz.U. 2011, nr 63, poz. 322.

⁶⁰ Dz.U. 2019, poz. 1680.

⁶¹ *Persistent organic pollutants* to grupa związków chemicznych o bardzo szkodliwym działaniu, które trudno usunąć ze środowiska. Należą do nich np. pestycydy starej generacji, takie jak DDT.

musiały być notyfikowane w Światowej Organizacji Handlu (zgodnie z art. XX Układu ogólnego w sprawie taryf celnych i handlu [GATT – General Agreement on Tariffs and Trade]), co oznacza konieczność analizy zgodności krajowych przepisów z zasadą niedyskryminacji i przejrzystości.

PODSUMOWANIE

Zanieczyszczenie środowiska tworzywami sztucznymi, w szczególności mikroplastikiem oraz dodatkami chemicznymi o charakterze trwałym i bioakumulatywnym, stanowi jedno z największych współczesnych wyzwań dla międzynarodowego prawa ochrony środowiska. Dotychczasowy system normatywny, oparty na rozproszonych i nieskoordynowanych konwencjach sektorowych (m.in. bazylejskiej, sztokholmskiej czy konwencji o różnorodności biologicznej), okazał się niewystarczający do skutecznego przeciwdziałania tej formie degradacji środowiskowej. Tym samym inicjatywa ONZ zmierzająca do przyjęcia kompleksowego, prawnie wiążącego traktatu dotyczącego tworzyw sztucznych stanowi przełomowy moment dla globalnego reżimu prawnego ochrony środowiska.

Analiza przebiegu negocjacji w ramach INC wskazuje na istnienie istotnych napięć pomiędzy państwami reprezentującymi wysokie ambicje środowiskowe (w tym UE i państwami rozwiniętymi) a eksporterami ropy i petrochemikaliów (m.in. Arabii Saudyjskiej, Rosji czy Iranu), co może utrudnić osiągnięcie kompromisu w zakresie wiążącego charakteru postanowień traktatu. Jednocześnie wyłania się potrzeba wzmocnienia międzynarodowej koordynacji, harmonizacji z obowiązującymi konwencjami oraz zapewnienia sprawiedliwości środowiskowej dla wszystkich państw.

Z punktu widzenia prawa UE oraz polskiego porządku prawnego przyszły traktat będzie wymagał dostosowania legislacji sektorowej w zakresie chemikaliów, gospodarki odpadami i odpowiedzialności producentów (np. rozszerzenie EPR), przyjęcia krajowego planu działania implementującego cele traktatowe, integracji przepisów traktatu z regulacjami dotyczącymi Zielonego Ładu oraz strategii *circular economy*, a także wzmocnienia mechanizmów kontrolnych i sprawozdawczych na poziomie administracji publicznej i przemysłu. Biorąc to pod uwagę, za kluczowe należy uznać: ograniczenie produkcji plastiku pierwotnego, zakaz stosowania niebezpiecznych dodatków, wprowadzenie obowiązkowej oceny cyklu życia produktów z plastiku, stworzenie mechanizmu egzekucji i międzynarodowego funduszu wsparcia dla państw rozwijających się oraz harmonizację z istniejącym systemem konwencji środowiskowych.

Traktat plastikowy – jeżeli zostanie przyjęty w formie wystarczająco wiążącej i ambitnej – może stać się nowym punktem odniesienia dla międzynarodowego prawa ochrony środowiska, obok Konwencji paryskiej w sprawie klimatu

i Konwencji z Minamaty w sprawie rtęci. Jego przyjęcie powinno również stać się impulsem do dalszego rozwoju prawa środowiskowego na poziomie krajowym i regionalnym, w tym w Polsce, gdzie problematyka mikroplastiku, trwałych zanieczyszczeń organicznych i odpowiedzialności producentów wymaga dalszej kodyfikacji i egzekwowania.

Zanieczyszczenie środowiska plastikiem jest zagrożeniem o zasięgu globalnym i charakterze wielowymiarowym. Wymaga zdecydowanych działań legislacyjnych, inwestycji w innowacje technologiczne oraz zmian społecznych i kulturowych w kierunku zrównoważonego rozwoju. Interdyscyplinarna współpraca środowisk naukowych, przemysłu oraz polityki publicznej stanowi fundament skutecznej odpowiedzi na to wyzwanie.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Barboza L.G.A., Lopes C., Oliveira P., Bessa F., Otero V., Henriques B., Raimundo J., Caetano M., Vale C., Guilhermino L., *Microplastics in Wild Fish from North East Atlantic Ocean and Its Potential for Causing Neurotoxic Effects*, "Environmental Science and Pollution Research" 2018, vol. 25(3). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2019.134625>
- Barnes D.K.A., Galgani F., Thompson R.C., Barlaz M., *Accumulation and Fragmentation of Plastic Debris in Global Environments*, "Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences" 2009, vol. 364.
- Besseling E., Wegner A., Foekema E.M., Heuvel-Greve M.J. van den, Koelmans A.A., *Effects of Microplastic on Fitness and PCB Bioaccumulation by the Lugworm Arenicola Marina (L.)*, "Environmental Science & Technology" 2013, vol. 47(1). DOI: <https://doi.org/10.1021/es302763x>
- Bodansky D., *The Legal Character of the Paris Agreement*, "Review of European, Comparative & International Environmental Law" 2016, vol. 25(2). DOI: <https://doi.org/10.1111/reel.12154>
- Cole M., Lindeque P., Halsband C., Galloway T.S., *Microplastics as Contaminants in the Marine Environment: A Review*, "Marine Pollution Bulletin" 2011, vol. 62(12). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.marpolbul.2011.09.025>
- Gall S.C., Thompson R.C., *The Impact of Debris on Marine Life*, "Marine Pollution Bulletin" 2015, vol. 92(1–2). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.marpolbul.2014.12.041>
- Geyer R., Jambeck J.R., Law K.L., *Production, Use, and Fate of All Plastics Ever Made*, "Science Advances" 2017, vol. 3(7). DOI: <https://doi.org/10.1126/sciadv.1700782>
- Gore A.C., Chappell V.A., Fenton S.E., Flaws J.A., Nadal A., Prins G.S., Toppari J., Zoeller R.T., *EDCs: A Scientific Statement of the Endocrine Society*, "Endocrine Reviews" 2015, vol. 36(6). DOI: <https://doi.org/10.1210/er.2015-1010>
- IPEN, *Civil Society Statement on the Transparency and Equity of Plastics Treaty Talks*, Geneva, 1.12.2024.
- Jambeck J.R., Geyer R., Wilcox C., Siegler T.R., Perryman M., Andrady A., Narayan R., Law K.L., *Plastic Waste Inputs from Land into the Ocean*, "Science" 2015, vol. 347(6223). DOI: <https://doi.org/10.1126/science.1260352>
- Kiessling T., Gutow L., Thiel M., *Marine Litter as Habitat and Dispersal Vector*, [w:] *Marine Anthropogenic Litter*, eds. M. Bergmann, L. Gutow, M. Klages, Cham 2015. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-16510-3_6

- Leslie H.A., Velzen M.J.M. van, Brandsma S.H., Vethaak A.D., Garcia-Vallejo J.J., Lamoree M.H., *Discovery and Quantification of Plastic Particle Pollution in Human Blood*, "Environment International" 2022, vol. 163. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.envint.2022.107199>
- Nihart A.J., Garcia M.A., El Hayek E., Liu R., Olewine M., Kingston J.D., Castillo E.F., Gullapalli R.R., Howard T., Bleske B., Scott J., Gonzalez-Estrella J., Gross J.M., Spilde M., Adolph N.L., Gallego D.F., Jarrell H.S., Dvorscak G., Zuluaga-Ruiz M.E., West A.B., Campen M.J., *Bioaccumulation of Microplastics in Decedent Human Brains*, "Nature Medicine" 2025, vol. 31. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41591-024-03453-1>
- Oleksiuk K., Krupa-Kotara K., Grajek M., Wypych-Ślusarska A., Głogowska-Ligus J., Słowiński J., *Health Risks of Environmental Exposure to Microplastics*, "Journal of Education, Health and Sport" 2022, vol. 13(1). DOI: <https://doi.org/10.12775/JEHS.2023.13.01.012>
- Omondi I., Asari M., *Impact of Policy Design on Plastic Waste Reduction in Africa*, "Sustainability" 2024, vol. 16(1). DOI: <https://doi.org/10.3390/su16010004>
- Qu H., Diao H., Han J., Wang B., Yu G., *Understanding and Addressing the Environmental Risk of Microplastics*, "Frontiers of Environmental Science & Engineering" 2023, vol. 17. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11783-023-1612-5>
- Raubenheimer K., McIlgorm A., *Can the Basel and Stockholm Conventions Address Plastic Waste Pollution?*, "Marine Policy" 2018, vol. 96. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2018.01.013>
- Riling M.C., *Microplastic in Terrestrial Ecosystems and the Soil?*, "Environmental Science & Technology" 2012, vol. 46(12). DOI: <https://doi.org/10.1021/es302011r>
- Rochester J.R., *Bisphenol A and Human Health: A Review of the Literature*, "Reproductive Toxicology" 2013, vol. 42. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.reprotox.2013.08.008>
- Sands P., Peel J., Fabra A., MacKenzie R., *Principles of International Environmental Law*, Cambridge 2018.
- Schmaltz E., Melvin E.C., Diana Z., Gunady E.F., Rittschof D., Somarelli J.A., Virdin J., Dunphy-Daly M.M., *Plastic Pollution Solutions: Emerging Technologies to Prevent and Collect Marine Plastic Pollution*, "Environment International" 2020, vol. 144. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.envint.2020.106067>
- UNEP, *INC-5 Briefing Note*, Busan 2024.
- UNEP, *Negotiating a Global Plastics Treaty: Technical Guidelines and Policy Options*, Nairobi 2023.
- UNEP, *Turning Off the Tap: How the World Can End Plastic Pollution and Create a Circular Economy*, Nairobi 2023.
- Wilcox C., Van Seville E., Hardesty B.D., *Threat of Plastic Pollution to Seabirds Is Global, Pervasive, and Increasing*, "Proceedings of the National Academy of Sciences" 2015, vol. 112(38). DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.1502108112>
- Wright S.L., Kelly F.J., *Plastic and Human Health: A Micro Issue?*, "Environmental Science & Technology" 2017, vol. 51(12).

Źródła internetowe

- ASEAN, *ASEAN Regional Action Plan for Combating Marine Debris in the ASEAN Member States (2021–2025)*, <https://asean.org/book/asean-regional-action-plan-for-combating-marine-debris-in-the-asean-member-states-2021-2025-2> (dostęp: 5.04.2025).
- Center for International Environmental Law, *Towards a Global Treaty to End Plastic Pollution Ensuring Meaningful and Effective Stakeholder Involvement in the Intergovernmental Environmental Negotiations*, https://apps1.unep.org/resolutions/uploads/ensuring_meaningful_stakeholder_involvement_in_the_plastics_treaty_negotiations_public_participation_compressed.pdf (dostęp: 5.04.2025).
- Danielsson M., *The Plastic Bag Ban in Rwanda: Local Procedures and Successful Outcomes. A Case Study on How Rwanda Implemented a Nation-Wide Ban on Plastic Bags*, Uppsala

- 2017, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1067480/FULLTEXT01.pdf> (dostęp: 5.04.2025).
- Ellen MacArthur Foundation, *The Global Commitment: A Common Vision for a Circular Economy*, <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/global-commitment/overview> (dostęp: 15.04.2025).
- Ellen MacArthur Foundation, *The Plastics Pact Network*, 11.02.2021, <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/the-plastics-pact-network> (dostęp: 5.04.2025).
- European Commission, *Statement on the EU Position Regarding a Global Plastics Treaty*, Brussels, 24.05.2023, <https://ec.europa.eu/environment> (dostęp: 5.04.2025).
- FAO, Ocean Litter Programme, <https://oceanlitter.imo.org> (dostęp: 17.07.2026).
- Griffin M., Karasik R., *Plastic Pollution Policy Country Profile: Kenya: Policy Brief*, February 2022, <https://nicholasinstitute.duke.edu/sites/default/files/projects/Plastic-Pollution-Policy-Country-Profile-Kenya.pdf> (dostęp: 5.04.2025).
- Hayes D., *Micro- and Nanoplastics in Soil: Should We Be Concerned? Report No. PA-2019-01*, April 2019, <https://biodegradablemulch.tennessee.edu/wp-content/uploads/sites/214/2020/12/Microplastics-soil-Factsheet-formatted.pdf> (dostęp: 5.04.2025).
- March A., Salam S., Evans T., Hilton J., Fletcher S. (eds.), *Global Plastics Policy Review*, 2024, <https://plasticspolicy.port.ac.uk/policy-reviews/rwanda-plastic-bag-ban-law-no-57-2008-of-10-09-2008> (dostęp: 5.04.2025).
- Nauka w Polsce, *Historyczne porozumienie w sprawie plastiku*, 8.03.2022, <https://naukawpolsce.pl/aktualnosci/news%2C91590%2Chistoryczne-porozumienie-w-sprawie-plastiku.html> (dostęp: 5.04.2025).
- OECD, *Global Plastics Outlook: Economic Drivers, Environmental Impacts and Policy Options*, 22.02.2022, https://www.oecd.org/en/publications/global-plastics-outlook_de747aef-en.html (dostęp: 5.04.2025).
- Office of the U.S. Trade Representative, *U.S. Approach to the Global Plastics Treaty Negotiations*, Washington, March 2024, <https://2021-2025.state.gov/briefings-foreign-press-centers/negotiating-a-global-agreement-on-plastic-pollution> (dostęp: 5.04.2025).
- Polski Pakt Plastikowy, <https://paktplastikowy.pl> (dostęp: 5.04.2025).
- Rwanda Environment Management Authority, *Guidelines on Procedures and Conditions for Eligibility to Grant Exceptional Permission to Manufacture, Use, Import or Sell Single-Use Plastic Items or Pack Goods in Single-Use Plastic*, https://elaw.org/wp-content/uploads/archive/attachments/publicresource/RW_BanException_Guidelines_2019.pdf (dostęp: 5.04.2025);
- Tabuchi H., *Saudi Arabia Pushes Back against Plastic Treaty Restrictions*, 30.11.2024, <https://www.nytimes.com/2024/11/30/climate/saudi-arabia-global-plastic-treaty.html> (dostęp: 5.04.2025).
- UNEP, *End Plastic Pollution: Towards an International Legally Binding Instrument*, 7.03.2022, <https://digitallibrary.un.org/record/3999257?v=pdf> (dostęp: 5.04.2025).
- UNEP, *From Pollution to Solution: A Global Assessment of Marine Litter and Plastic Pollution*, 21.10.2021, <https://www.unep.org/resources/pollution-solution-global-assessment-marine-litter-and-plastic-pollution> (dostęp: 5.04.2025).
- UNEP, *Revised Draft Text of the International Legally Binding Instrument on Plastic Pollution, Including in the Marine Environment*, UNEP/PP/INC.4/3, <https://www.unep.org/inc-plastic-pollution/session-4/documents#WorkingDocuments> (dostęp: 5.04.2025).
- UNEP, *We Are All in This Together: Annual Report 2024*, <https://www.unep.org/annualreport/2024> (dostęp: 15.04.2025).
- World Health Organization, *Exposure to Dioxins and Dioxin-Like Substances: A Major Public Health Concern*, 2019, <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/329485/WHO-CED-PHE-EPE-19.4.4-eng.pdf?ua=1> (dostęp: 5.04.2025).

Dokumenty

Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Europejski Zielony Ład, Bruksela, 11.12.2019, COM(2019) 640 final.

Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Nowy plan działania UE dotyczący gospodarki o obiegu zamkniętym – na rzecz czystszej i bardziej konkurencyjnej Europy, Bruksela, 11.03.2020, COM(2020) 98 final.

Akty prawne

Dyrektywa 94/62/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 1994 r. w sprawie opakowań i odpadów opakowaniowych (Dz.Urz. L 365/10, 31.12.1994).

Dyrektywa Rady 1999/31/WE z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów (Dz.Urz. L 182/1, 16.07.1999).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2000/53/WE z dnia 18 września 2000 r. w sprawie pojazdów wycofanych z eksploatacji (Dz.Urz. L 269/34, 21.10.2000).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy (Dz.Urz. L 312/3, 22.11.2008).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/19/UE z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego (Dz.Urz. L 197/38, 24.07.2012).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/850 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniająca dyrektywę 1999/31/WE w sprawie składowania odpadów (Dz.Urz. L 150/100, 14.06.2018).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/851 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniająca dyrektywę 2008/98/WE w sprawie odpadów (Dz.Urz. L 150/109, 14.06.2018).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/852 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniająca dyrektywę 94/62/WE w sprawie opakowań i odpadów opakowaniowych (Dz.Urz. L 150/141, 14.06.2018).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/904 z dnia 5 czerwca 2019 r. w sprawie zmniejszenia wpływu niektórych produktów z tworzyw sztucznych na środowisko (Dz.Urz. L 155/1, 12.06.2019).

Konwencja bazylejska o kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych, sporządzona w Bazylei dnia 22 marca 1989 r. (Dz.U. 1995, nr 19, poz. 88).

Konwencja o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego, sporządzona w Helsinkach dnia 9 kwietnia 1992 r. (Dz.U. 2000, nr 28, poz. 346).

Konwencja Sztokholmska w sprawie trwałych zanieczyszczeń organicznych, sporządzona w Sztokholmie dnia 22 maja 2001 r. (Dz.U. 2009, nr 14, poz. 76).

Ministerial Order No. 57/2008 of Rwanda on plastic bag ban, repealed.

Porozumienie paryskie do Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 9 maja 1992 r., przyjęte w Paryżu dnia 12 grudnia 2015 r. (Dz.U. 2017, poz. 36).

Republic Act No. 11898 (Extended Producer Responsibility Act of 2022), An Act Institutionalizing the Extended Producer Responsibility on Plastic Packaging Waste, amending for this purpose Republic Act No. 9003, Republic of the Philippines, 23 July 2022.

Rozporządzenie (WE) nr 1907/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów (REACH), utworzenia Europejskiej Agencji Chemikaliów, zmieniające dyrektywę 1999/45/WE oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 793/93 i rozporządzenie Komisji (WE) nr 1488/94, jak również dyrektywę Rady 76/769/EWG i dyrektywy Komisji 91/155/EWG, 93/67/EWG, 93/105/WE i 2000/21/WE (Dz.Urz. L 396/1, 30.12.2006).

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1272/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie klasyfikacji, oznakowania i pakowania substancji i mieszanin, zmieniające i uchylające dyrektywę 67/548/EWG i 1999/45/WE oraz zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1907/2006 (Dz.Urz. L 353/1, 31.12.2008).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1021 z dnia 20 czerwca 2019 r. dotyczące trwałych zanieczyszczeń organicznych (Dz.Urz. L 169/45, 25.06.2019).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/988 z dnia 10 maja 2023 r. w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów, zmieniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1025/2012 i dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1828 oraz uchylające dyrektywę 2001/95/WE Parlamentu Europejskiego i Rady i dyrektywę Rady 87/357/EWG (Dz.Urz. L 135/1, 23.05.2023).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1781 z dnia 13 czerwca 2024 r. w sprawie ustanowienia ram ustalania wymogów ekoprojektu w odniesieniu do zrównoważonych produktów oraz zmiany dyrektywy (UE) 2020/1828 i rozporządzenia (UE) 2023/1542 i uchylenia dyrektywy 2009/125/WE (Dz.Urz. L 2024/1781, 28.06.2024).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2025/40 z dnia 19 grudnia 2024 r. w sprawie opakowań i odpadów opakowaniowych, zmiany rozporządzenia (UE) 2019/1020 i dyrektywy (UE) 2019/904 oraz uchylenia dyrektywy 94/62/WE (Dz.Urz. L 2025/40, 22.01.2025).
- Rwanda's Law No. 17/2019 of 10 August 2019.
- Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach (Dz.U. 2011, nr 63, poz. 322).
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1587, ze zm.).
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o gospodarce opakowaniami i odpadami opakowaniowymi (Dz.U. 2013, poz. 888).
- Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o przeciwdziałaniu marnowaniu żywności (Dz.U. 2019, poz. 1680).
- Ustawa z dnia 14 kwietnia 2023 r. o obowiązkach przedsiębiorców w zakresie gospodarowania niektórymi odpadami oraz o opłacie produktowej (Dz.U. 2023, poz. 877).
- Zmiany do Protokołu I oraz do załączników do Międzynarodowej konwencji o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza przez statki, 1973, sporządzonej w Londynie dnia 2 listopada 1973 r., zmienionej Protokołem sporządzonym w Londynie dnia 17 lutego 1978 r. oraz uzupełnionej Protokołem przyjętym w Londynie dnia 26 września 1997 r., przyjęte w Londynie w okresie od dnia 5 grudnia 1985 r. do dnia 4 kwietnia 2014 r. (Dz.U. 2016, poz. 761).

ABSTRACT

The purpose of this paper is to show the scale of the problem of plastic pollution, its impact on human health, the environment and biodiversity, while taking into account the current state of scientific research and the normative response from the international community and national legislatures. The text aims to analyse the negotiation process of the UN Plastics Treaty, with a particular focus on its relevance to international environmental law, the differences in the positions of the participating states, and the potential implications for national legislation, including European Union and Polish law. The paper also makes a comparative analysis of the proposed treaty with existing environmental conventions, pointing out areas in need of integration, coordination or recodification.

Keywords: treaty; plastic; pollution; environment; circular economy

ABSTRAKT

Celem opracowania jest ukazanie skali problemu zanieczyszczenia plastikiem oraz jego wpływu na zdrowie człowieka, środowisko i różnorodność biologiczną, przy jednoczesnym uwzględnieniu aktualnego stanu badań naukowych oraz normatywnej odpowiedzi ze strony wspólnoty międzynarodowej i ustawodawców krajowych. Tekst ma na celu przeanalizowanie procesu negocjacyjnego tzw. traktatu plastikowego Organizacji Narodów Zjednoczonych, ze szczególnym uwzględnieniem jego znaczenia dla międzynarodowego prawa ochrony środowiska, różnic w stanowiskach państw uczestniczących, a także potencjalnych implikacji dla ustawodawstw krajowych, w tym prawa Unii Europejskiej i prawa polskiego. Ponadto dokonano analizy porównawczej projektowanego traktatu z istniejącymi konwencjami środowiskowymi, wskazując na obszary wymagające integracji, koordynacji lub rekodyfikacji.

Słowa kluczowe: traktat; plastik; zanieczyszczenie; środowisko; gospodarka o obiegu zamkniętym